

Ahlaki davranış ve topluma yararlı davranışlar: Sanat eğitimi fark yaratır mı?

Necla Acun Kapıkıran

Özet

Bu araştırmanın amacı ahlaki davranışın sanat eğitimi açısından fark yaratıp yaratmadığını saptamak ve öğrencilerin ahlaki davranışlarını annelerinin ve babalarının topluma yararlı davranışlarını algılayışları açısından belirlemektir. Çalışma grubu 202 öğrenciyi içermektedir (Kız:125, Erkek:77). Ahlaki davranış Hogan (1973) ve Blasi (1980) tarafından geliştirilen Etik Davranışı Değerlendirme Ölçeği(EDDÖ) ve topluma yararlı davranışları ölçmek için Lennon ve ark. 1987 tarafından geliştirilen Çocuk ve Aile Ölçeği (ÇAÖ) kullanılmıştır. Bulgular, ahlaki davranış sanat eğitimi veren grup açısından fark yaratmamıştır. Ahlaki davranış babaların topluma yararlı davranışları, EDDÖ'nin alt boyut olan kişisel ahlaki karakter ÇAÖ'nin annenin duyguları anlama alt boyutu ve babanın yardım etme ihtiyacı boyutu tarafından anlamlı olarak yordanmıştır. Bulgular, ahlaki davranışların ve topluma yararlı davranışların gelişimine ilişkin yazın alanları çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ahlaki Davranış, Topluma Yararlı Davranışlar ve Üniversite Öğrencileri

---

* Yard.Doç.Dr., Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, nkkiran@pau.edu.tr

Moral behavior and pro-social behaviors: does art education create a difference?

Abstract

The purpose of this study is to investigate whether art education creates a difference on moral behavior and to determine college students' moral behaviors through their perceptions of their parents' pro-social behaviors. The subjects of this study consist of 202 college students (Female: 125, Male: 77). Moral behavior was measured by using the "Scale of Evaluating Moral Behavior", which was developed by Hogan (1973) and Blasi (1980). In order to measure pro-social behaviors, the "Scale of Child and Family" was used. This instrument was developed by Lennon and Others in 1987. The results showed that art education did not create a difference on moral behavior. Moral behavior was found to be significantly related with fathers' pro-social behaviors and the personal moral character subscale of Scale of Evaluating Moral Behavior was significantly predicted to the subgroups of mothers' understanding of emotions and fathers' need of helping. These results were discussed in relation with the literature on moral behavior and the development of pro-social behaviors.

Key Words: Moral Behavior, Prosocial Behaviors and College Students

1. Giriş

Ahlak bireyin, toplumun ve özel bir grubun doğru-yanlış standartlarını içselleştirmesi ve bu standartlara uyum sağlaması olarak tanımlanabilir (Reber, 1985). Ahlaki gelişiminin temeli Piaget (1965)'in çalışmalarına dayanır (Astington, 2004).

Piaget'in bilişsel kuramına bağlı olarak Kohlberg (1975) Ahlaki Gelişim Kuramını geliştirmiştir. Piaget'in ve Kohlberg'in kuramları ahlaki yargılamayı açıklamaya çalışan iki temel kuramdır. Her iki kuramcı da ahlaki yargılama aşamalarının belli ardışık sıra izlediğini ileri sürerler (Eisenberg ve Mussen, 1990:116). Kohlberg ahlakı, gelişimsel-yapısal yaklaşımla ele almakta ve bir kişinin olayla ilgili olarak ne düşündüğünden ziyade nasıl düşündüğü üzerine odaklanmaktadır (Shelton ve McAdams, 1990). Ahlaki gelişim, inançların ortaya konmasından rasyonel akıl yürütmeye doğru değişir (Astington, 2004). Bu akıl yürütmenin temeli, davranışın altında yatan güdülere dayanır. Bu güdüler, davranışın kasıtlı mı yoksa kaza ile mi gerçekleştiği ve davranışı gerçekleştirenin niyeti üzerine odaklanılır. Kohlberg, rol alma yeteneğinin (Reeves, Bowman ve Cooley, 1989; Roßnagel, 2004), ahlaki duyarlılığın (Rest ve Edwards, 1997) ahlaki karakterin gelişimde önemli olduğu belirtilmiştir. Bazen her hangi bir davranışı değerlendirirken neyin ahlaki neyin ahlaki olmadığını karar vermek oldukça güç olabilmektedir. Bu yüzden gerçekten ahlaki ve ahlaki olmayan davranışlar bazen durumsal etkenler ya da normal psikolojik süreçle ilişkili olabilmektedir (Tsang, 2002).

Hoffman (2001) ahlaki akıl yürütmenin topluma yararlı davranışların bilişsel boyutunu oluşturduğunu belirtmektedir. Boldizer, Wilson ve Deemer (1989) ahlaki davranışın ergenlikten genç yetişkinliğe doğru değişimine bakıldığında, ergenlik yıllarında eğitimin ve akademik oryantasyonun ahlaki davranışla olumlu ilişkili olduğu kaydedilmiştir. Ahlaki standardın, duygusal ton ve bilişsel yapı (Niec ve Russ, 2002) ile ilişkili olduğu ve aynı zamanda fiziksel ve sözel saldırganlıkla (Baird ve Astington, 2004; Bandura ve ark, 1996; Laible, Carlo ve Roesch, 2004), hedonizmle (Carlo ve ark.,1989), evlilik yılıyla (Norris ve Zweingehaft, 1999). mutlulukla (Miller ve ark.,1996) olumsuz olarak ancak, topluma yararlı davranışla (Baird ve Astington, 2004; Bandura ve ark,1996; Gallo, 1983; Laible, Carlo ve Roesch, 2004; Miller ve ark.,1996), içsellikle (Carlo ve ark.,1989), üzüntü ile (Miller ve ark.,1996), sosyal statüyle (Snarey ve Lydens, 1990) ve özsaygıyla (Worjeiszke, 2005) olumlu olarak ilişkilendiği kaydedilmiştir. Cinsiyet açısından baktığımızda, kadınların kişisel ve gerçek yaşamla ilgili ahlaki yargıların ölçümlerinde daha çok olgunluk gösterdikleri ancak erkeklerin mesleki yargılarda daha çok olgunluk gösterdikleri kaydedilmiştir (Jaffee ve

Hyde, 2000). Yine, erkekler daha çok olumsuz sosyal yargılar belirtirken kadınlar topluma yararlı yargıları daha çok belirttikleri kaydedilmiştir (Wark ve Krebs, 1996).

Hoffman (2001) empatinin topluma yararlı davranışların duygusal-güdüsel boyutunu oluşturduğunu belirtmektedir. Bu yüzden sosyal rol alma ya da sosyo-ahlaki perspektif alma ahlaki gelişimde en önemli deneyimsel etken olarak görülür. Rol alma kişinin diğer insanlarla empati kurma yeteneğini artırır ve bir olay karşısında diğer insanın bakış açısının algılanmasını sağlamaktadır (Eisenberg ve Mussen, 1990:122; Stayer ve Roberts, 2004). Ahlaki davranışın empati ve perspektif alma ile (Chlopan ve ark, 1985; Kapıkıran, 2005) ilişkili olduğu ve empati düzeyi yüksek kişilerin gelenek öncesi ve gelenek düzeyindeki değerlendirmelerden daha yüksek düzeyde empatik tepkiler verdikleri kaydedilmiştir (Reeves, Bowman ve Cooley, 1989). Ahlaki yargılamaların, başkasının bakış açısına girmeden ya da rolünü almadan, yani empati kurmadan yapılırsa bunun ahlaki olmadığı belirtilmektedir (Eisenberg ve ark., 2002). Hoffman (2001) yardım etme davranışının topluma yararlı davranışları davranışsal boyutunu oluşturduğunu ifade etmektedir. Çocuğun toplumsallaşmasını sağlayan kaynaklar ahlaki değer ve davranışların öğrenilmesinde önemli rol oynarlar ve bu ahlaki davranışlar topluma yararlı davranışları da içermektedir (Eisenberg ve Mussen, 1990:28). Topluma yararlı davranışlar diğer insanların yararına yardım etme niyeti içeren davranışlardır (Bar-Tal, 1976:5; Eisenberg ve Wang, 2001; Smith ve Mackie, 2000:550). Bu davranışlar cömertlik, özgecilik, sempati, zor durumdaki kişilere yardım etme, maddi ya da psikolojik destek verme, paylaşma, kişilerin refah düzeyini artırma ve bağışlar vb. davranışları içermektedir (Freedman, Sears ve Carlsmith, 1989:246; Mussen ve Berg-Eisenberg, 1977:4). İşbirliği ve özgecilik topluma yararlı davranışların iki önemli türüdür. Kişinin niyetleri, güdeleri, ilkeleri ve değerleri ile ilişkili bilişler özgeciliğin temel öğelerini oluştururlar (Eisenberg ve Mussen, 1990:115). Her özgeci davranış gerçek anlamda özgeci davranış olmayabilir. Bu yüzden yazın alanında iki farklı tür özgecilikten söz edilmektedir. Kişi eğer kendi refahını düşünüyorsa benmerkezci özgecilik ve kişi, diğer kişinin refahını düşünüyorsa diğeri merkezli özgecilik olarak tanımlanmaktadır (Batson, 1997). Benmerkezci özgecilik ben merkezci inançları yansıtırken, öteki diğeri kişi merkezli özgecilik (altruizm) yani gerçek anlamda özgeci davranışları yansıtmaktadır (Kotlko-Rivera, 2004:26). Ancak, özgecilikte davranışın kişisel kazanç beklentisi olmadan yapılması gerekmektedir (Leblebici, 1988:275; Pennington, Gillen ve Hill, 1999:280). Ergenlerdeki topluma yararlı davranışların ebeveyn duyarlılığı ile (Kiang, Moreno ve Robinson, 2004), öğretmen ve akran kabulü ile (Chang ve ark., 2004), paylaşılan olumlu duygularla (Farver ve Branstetter, 1994),

spontanlıkla (Iannotti, 1985), kendi referanslı ifadelerle (elimi incittim) (Zahn-Waxler, Radke-Yarrow, Wagner ve Chapman, 1992), sözel ifade etme ile (Eisenberg ve ark., 1989), akademik ve sosyal yeterlilikle (Bandura, Caprara, Barbaranelli, Pastorelli ve Regalia, 2001) ve üzüntü ile (Miller, Eisenberg, Shell ve Fabes, 1996) olumlu ilişkili ancak çocukların şikayetleri (Eisenberg, Lundy, Shell ve Roth, 1985) fiziksel güç ve tehdide dayalı disiplinle (Mussen ve Eisenberg (2001), hazla (Carlo, Kollar, Eisenberg, DaSilva ve Frohlich, 1996) düşmanca düşünme (Bandura, Caprara, Barbaranelli, Pastorelli ve Regalia, 2001) olumsuz olarak ilişkilendiği görülmektedir. Daha sonraki yıllardaki topluma yararlı davranışların erken yıllardaki empati ve sempati ile ilişkili olduğunu belirtmektedir (Eisenberg ark., 2002). Cinsiyet açısından bakıldığında, kızların erkeklerden daha spontan olarak yardım ettikleri (Fabes ve ark., 1989), erkeklerin sosyal duygusal niteliklerini akran ilişkileri etkilenmekte (Eisenberg, Liew ve Pidada, 2004) ve durumda erkeklerin kişisel sorunların oluşması da yardım etme davranışlarını etkilemektedir (Eisenberg ve ark., 1989). Gnepp ve Hens (1986) çocukların sözel açıklamalardan çok yüz ifadelerinin başkalarının duygularını anlamada daha etkili olduğunu belirtmektedirler. Başkalarının kişisel sıkıntılarını anlamanın empatik ilgiyi ortaya çıkardığı görülmektedir (Bierhoff ve Rohman, 2004). Empatik ilgi de yardım etme davranışının hem ortaya çıkarmakta (Batson ve ark.,1997; Bengtsson ve Johnson, 1992; Eisenberg ve Miller, 1987) hem de çıkarmamaktadır (Batson, 1997). Bazen durumsal etkenlerin yardım etme davranışını ortaya çıkardığı görülmektedir. Fabes ve ark. (1989) acil durumda topluma yararlı davranışları ödüllendirmenin yardım davranışlarını arttırdığı ancak topluma yararlı davranışları normal koşullarda ödüllendirmenin fark yaratmadığı kaydedilmiştir. Topluma yararlı davranışlar gönüllü olarak ortaya çıktığında, yardım eden kişinin rolü doğrudan yardım etme ya da diğerini destekleme şeklinde olabilmektedir (Cantor, 2003). Kapıkıran (2005) müzik anabilim dalı öğrencilerinin ahlaki davranış açısından sınıf öğretmenliği anabilim dalı öğrencilerinden daha yüksek puan almışlardır. Bu farkın tesadüfi olup olmadığını belirlemek gerekmektedir. Sanat eğitimi bireyin ahlaki gelişiminde fark oluşturabileceği varsayımından hareket ederek öncelikle bu farkın rastlantısal olup olmadığını belirlenmesi gerekmektedir.

Bu çalışmanın amacı sanat eğitimi ve sınıf öğretmenliği programı öğrencilerinin ahlaki davranışlarının fark yaratıp yaratmadığını saptamak ve aynı zamanda öğrencilerinin ahlaki davranışlarının algılanan anne-baba topluma yararlı davranışları ile ilişkisini saptamaktır.

2. Yöntem

2.1. Araştırma Grubu

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesinden araştırmaya katılan öğrenciler müzik eğitimi anabilim dalı ve sınıf öğretmenliği anabilim dalı öğrencilerini içermektedir. Müzik eğitimi anabilim dalı öğrencileri her sınıf düzeyinde bir şubesi olduğu için ve ikinci öğretim öğrencileri olmadığından dolayı, sınıf öğretmenliği anabilim dalından öğrenci seçerken; normal öğretimden her sınıf seviyesinde altı şubeden tesadüfi örneklemeyle sınıflar belirlenmiştir. Müzik eğitimi anabilim dalından 100 (%49.5) ve sınıf öğretmenliği anabilim dalından 102 (%50.5), toplam 201(Kız:125, %62, Erkek: 77, %38) öğrenciye ulaşılmıştır. Öğrencilerin 57'si (%28) birinci sınıf, 40'ı (%20) ikinci sınıf, 50' si (%25) üçüncü sınıf ve 55'i (%27) dördüncü sınıf öğrencilerindedir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Etik Davranışı Değerlendirme Ölçeği

Etik Davranışı Değerlendirme Ölçeği (The Ethical Behavior Rating Scale-EBRS- Hogan, 1973; Blasi, 1980) 15 maddeli ve 5'li likert türü bir ölçme aracıdır. Maddelerin seçimi "hiçbir zaman"dan "her zaman"a doğru sıralanmıştır. Ölçek 7. ve 9. Sınıflara uygulanmıştır.

EDDÖ (Etik Davranışı Değerlendirme Ölçeği) iki faktörlü bir araçtır. 1.faktör olan Kişisel Ahlaki Karakter (Personal Moral Character) ve 2.faktör olan Sözel Etik Atılganlık (Verbal Ethic Assertiveness) olarak iki faktörlü ölçme aracı olduğu belirtilmektedir (Hill ve Swason, 1985).

Ölçeğin Geçerliliği ve Güvenirliği

Ölçme aracı Türkçe'ye çevrildi ve iki tane iki dile de hakim olan iki uzman tarafından çeviri ve tersi çeviri işlemi farklı zamanlarda gerçekleştirildi.

Ölçeğin geçerlik çalışması faktör analizi ile gerçekleştirildi. Faktör yükleri .30 ile .73 arasında değişmektedir. Ölçek, toplam varyansın %30'unu açıklamıştır. ADDÖ 'nin Kişisel Ahlaki Karakter arasındaki korelasyon $r: .86$ $p<.001$; ADDÖ ile Sözel Ahlaki Atılganlık arasında korelasyon $r: .83$, $p<.001$ ve Kişisel Ahlaki Karakter ile Sözel Ahlaki Atılganlık arasında $r: .43$ $p<.001$ ilişkiler bulunmuştur. Ölçeğin güvenirlilik çalışmasında madde-toplam korelasyonları .37 ile .51 arasında değişmekte olup $p<.001$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

Ölçeğin 1.faktörünün α : .64; 2.faktörün α :.50 ve ölçeğin toplamının α : . 67 olarak hesaplanmıştır (Kapıkıran, 2005). Ölçeğin iki hafta arayla yapılan test tekrar test güvenilirliği r : .82, $p < .001$ (N:35) olarak saptanmıştır (Kapıkıran, 2005).

Bu çalışma için ölçeğin faktör yükleri yeniden hesaplandığında; 1. faktörün (Kişisel Ahlaki Karakter-8 madde) α : .68 ve 2. faktörün (Sözel Ahlaki Atılganlık-7 madde) α :.60) ve madde-toplam korelasyon katsayısının .30 ile .75 arasında değiştiği, toplam varyansın %18'ünü 1. faktör, %19'unu 2. faktör ve ölçek varyansın % 38'zini (α : .74) açıklamıştır.

Çocuk ve Aile Ölçeği

Çocuk ve Aile Ölçeği (Lennon ve ark. 1987) 46 maddeyi içermektedir. Maddelerin yarısı annelerle yarısı babalarla ilişkilidir. Ergenlerin anne ve babalarının topluma yararlı davranışlarına ilişkin algılarını ölçen, 5'li likert türü bir araçtır. Ölçeğin beş faktörlü olduğu belirtilmektedir (McDevitt, Lennon ve Kopriva, 1991).

Ölçeğin Geçerliliği ve Güvenirliği

Ölçek araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrildi. Daha sonra 1 dil bilimci ve iki dilli 3 uzman tarafından çeviri ve tersi çevirileri gerçekleştirildi. Maddeler Türkçeye en uygun sözcükler bulunması amacıyla tüm uzmanlar birlikte tekrar gözden geçirdi.

Ölçek başlangıçta faktör sınırlaması yapılmadan 11 faktör olarak hesaplanmıştır. Ancak, toplam varyansı açıklama düzeyi açısından %5 ve üstü değere 4 faktör sahipti. Bu yüzden tekrar 4 faktörle sınırlandırılarak faktör yükleri hesaplanmıştır. Ölçeğin 1. faktörü varyansın (öz-değeri:5.03) %10.94'ünü (Duyguları İfade Etme-16 madde: α : .84), 2.faktör varyansın (öz-değeri: 4.96) %10.89'ünü (Yardım Etme İhtiyacı-16: α :.76), 3. faktör varyansın(öz-değeri: 3.23) %7.02'sini (Sorumlu ve Nazik Olma-6 madde: α :.68) ve 4. faktör varyansın(öz-değeri: 2.77) %6.03'ünü (Perspektif Alma-8 madde: α : .67) açıklamıştır. Ölçek toplam varyansın % 35'ini açıklamıştır, maddelerin faktör yükleri .32 ile .70 arasında değişmektedir ve ölçeğin tümünün iç tutarlılığı α :.79 olarak hesaplanmıştır. Ölçekleri geçerlikleri ve güvenilirlikleri yeterli kabul edilmiştir (Stevens, 1996).

2.3. İşlem

Uygulama Ekim-Kasım 2005'te gerçekleştirildi. Ortalama 30 dakikada ölçekler dolduruldu. Ölçeklerin yeterli özen gösterilerek doldurulduğu gözlenmiştir. Etik Davranışı Değerlendirme Ölçeği ve Çocuk ve Aile Ölçeği ile on iki demografik değişkeni içeren bir form verilmiştir.

2.4. Verilerin Çözümlemesi

Özdamar (1997) veriler SPSS-11.0 paket programında analiz edilmiştir. Gruplar arasındaki fark t testiyle test edilmiştir. Bağımlı değişkeni yordayan bağımsız değişkenleri belirlemek için de Aşamalı Regresyon Analizi tekniği kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiler için 0.05 önem düzeyi kriter olarak alınmıştır.

3. Bulgular

3.1. Ahlaki Davranış Ölçeği ve Topluma Yararlı Davranış Ölçeği Varyans Analizi Sonuçları

Tablo 3.1: Ahlaki Davranışı Değerlendirme ve Çocuk ve Aile Ölçeklerinin Aritmetik Ortalamaları Standart Sapmaları ve t Değerleri

DEĞİŞKENLER	MÜZİK EĞT.		SINIF ÖĞR.		t	P
	x	ss	x	ss		
1.Kişisel ahlaki karakter	33.78	3.76	33.06	3.58	1.37	.10
2.Ahlaki sözel atılğanlık	26.26	3.96	26.07	3.96	.334	.49
3.Ahlaki Davranışı Değerlendirme	60.04	6.80	59.14	5.91	.996	.24
4. Duyguları Anlama-anne	29.68	5.45	31.10	4.29	-2.05	.008
5.Duyguları İfade Etme-baba	27.73	6.13	28.85	4.77	-1.44	.02
6.Kibar Sorumlu Olma-anne	7.40	2.78	7.12	2.79	.703	.91
7.Kibar Sorumlu Olma-baba	7.18	2.96	6.69	2.86	1.18	.96
8.Perspektif Alma-anne	11.61	3.44	11.09	2.91	1.15	.17
9.Perspektif –baba	10.45	3.06	9.87	3.47	1.24	.08
10.Yardım Etme İhtiyacı-anne	33.13	5.21	32.70	5.58	.558	.94
11.Yardım Etme İhtiyacı-baba	29.53	6.60	29.10	6.33	.467	.78
12.Topluma Yararlı Davranış-anne	81.83	19.62	82.03	9.81	-1.39	.94
13.Topluma Yararlı Davranış-baba	74.90	11.98	74.52	10.33	.239	.33
14.Toplam Topluma Yararlı Davranışlar-anne-baba	156.49	20.12	156.56	18.09	-.029	.19

Tablo-1’de müzik ve sınıf öğretmenliği anabilim dalı öğrencilerinin ahlaki davranış açısından fark yaratmadığı görülmektedir. Çocuk ve Aile Ölçeğinin yalnız annenin ve babanın duygularını ifade etme alt boyutunun fark yarattığı ve sınıf öğretmenliği öğrencileri hem annelerinin hem babalarının müzik bölümü öğrencilerinden daha fazla duygularını belirttiklerini ifade etmişlerdir. Diğer alt boyutlar açısından bölümler arasında farklar anlamlı değildir.

3.2. Ahlaki Davranışın Topluma Yararlı Davranışlar Açısından Yordanması

Tablo 3.2: Ahlaki Davranışın Topluma Yararlı Davranışlar Açısından Yordanması

Değişkenler	R	ΔR	SH	Beta	T
ADD- Toplam /TYD-B	.331	.110	5.76	.331	4.64
KAK/DUY-A	.247	.061	3.21	.187	2.44
KAK/Y-B	.300	.090	3.17	.181	2.36
ASA/TYD-B	.347	.120	3.53	.422	5.67
ASA/P-B	.400	.160	3.46	-.212	-2.86

ADD: Ahlaki Davranışı Değerlendirme, KAK: Kişisel Ahlaki Karakter,
 ASA: Ahlaki Sözel Atılganlık, DUY-A: Duyguları İfade Etme-anne,
 Y-B: Yardım Etme İhtiyacı-baba, TYD-B: Topluma Yararlı Davranış-baba,
 P-B: Perspektif-baba

Tablo-2’de ahlaki davranış babaların topluma yararlı davranışları açısından anlamlı olarak yordanmıştır. Babalar topluma yararlı davranışlara ilişkin paylaşımları çocukların daha ahlaki davranışlarını olumlu etkilemektedir. Kişisel ahlaki karakter annelerin duygularını ifade etmeleri ve babaların yardım etme ihtiyaçları arttırmaktadır. Ahlaki sözel atılganlığı babaların topluma yararlı davranışları arttırırken, babaların çocukların perspektiflerini almaları azaltmaktadır.

Tablo-3’te müzik eğitimi anabilim dalı öğrencilerinin ahlaki davranışları anne ve babanın topluma yararlı davranışları, sınıf öğretmenliği anabilim dalı öğrencilerinin ahlaki davranışlarını annelerin duygularını ifade etmeleri arttırmaktadır. Müzik eğitimi anabilim dalı öğrencilerinin kişisel ahlaki karakterlerini annelerin yardım etme ihtiyaçları, sınıf öğretmenliği anabilim dalı öğrencilerinin kişisel ahlaki karakterlerini annelerin duygularını ifade etmeleri arttırmaktadır.

Tablo 3.3: Müzik ve Sınıf Öğretmenliğinde Ahlaki Davranışım Topluma Yararlı Davranışlar Açısından Yordanması

	Değişkenler	R	ΔR	SH	Beta	T	P
Müzik Öğretmenliği	ADD-Toplam /TYD	.347	.120	6.39	.347	3.58	.001
	KAK/Y-A	.332	.111	3.62	.332	3.41	.001
	ASA/TYD-B	.387	.150	3.59	.464	4.37	.000
	ASA/P-B	.448	.201	3.50	-.244	-2.39	.001
Sınıf Öğretmenliği	ADD- Toplam /D-A	.319	.102	5.63	.319	3.36	.001
	KAK/D-A	.271	.074	3.46	.271	2.81	.006
	KAK/D-A	.243	.059	3.66	.243	2.50	.01

ADD:Ahlaki Davranışı Değerlendirme, TYD:Topluma Yararlı Davranışlar,
 KAK: Kişisel Ahlaki Karakter, ASA: Ahlaki Sözel Atılğanlık,
 TYD-B: Topluma Yararlı Davranışlar-Baba, Y-A: Yardım Etme İhtiyacı-Anne,
 P-B: Perspektif-Baba, D-A: Duyguları İfade Etme-Anne

Müzik eğitimi anabilim dalı öğrencilerinin sözel ahlaki atılğanlıklarını babaların topluma yararlı davranışları, sınıf öğretmenliği anabilim dalı öğrencilerinin ahlaki sözel atılğanlıklarını annelerin duygularını ifade etmeleri arttırmaktadır. Müzik Eğitimi anabilim dalı öğrencilerinin ahlaki sözel atılğanlıklarını babaların perspektif almaları düşürmektedir.

4. Tartışma

Bu çalışmada müzik eğitimi anabilim dalındaki öğrencileri ile sınıf öğretmenliği anabilim dalı öğrencilerinin ahlaki davranış açısından fark yaratmadığı görülmüştür (Tablo-1). Kapıkıran (2005) bulgularındaki farkın rastlantısal olduğu görülmüştür. Demek ki, ahlaki davranış etkileyen çok daha farklı ve karmaşık olabilir. Bu kez ahlaki davranış ile öğrencilerin anne ve babalarının topluma yararlı davranışlarını algılayışlarının nasıl etkilediğine bakılmıştır. Genel grubun sonuçlarına baktığımızda, ahlaki davranış babaların topluma yararlı davranışlarının, kişisel ahlaki karakteri annelerin duygularını ifade etmeleri ve ahlaki sözel atılğanlığı babaların yardım etme ihtiyaçları etkilemektedir(Tablo-2). Bu bulgu yazın alanındaki Bandura ve ark. (1996), Chlopen (1985), Gallo (1983) ve Laible ve ark. (2004) bulgularıyla benzerlik taşımaktadır. Veriler anabilim dalı bazında ayrı ayrı analiz edildiğinde, sınıf öğretmenliği anabilim dalı öğrencileri annelerinin ve babalarının daha fazla duygularını ifade ettiklerini belirtmişlerdir (Tablo-1). Bu boyutta fark anlamlı düzeye ulaşmıştır ve diğer boyutlarda fark anlamlı düzeye ulaşmamıştır.

Müzik bölümü öğrencilerinin ahlaki davranış babalarının topluma yararlı davranışlarıyla, kişisel ahlaki karakterleri anne duyarlılığı tarafından anlamlı olarak yordanmıştır (Tablo-3). Kiang ve arkadaşları (2004) da ebeveyn duyarlılığı ile topluma yararlı davranışlar arasındaki ilişki bulmuştur. Demek ki, duyarlılık topluma yararlı davranışları arttırmaktadır. Ahlaki sözel atılğanlık babaların topluma yararlı davranışları ve babaların yardım etme ihtiyaçlarıyla artarken, babaların perspektif almaları ile azalmaktadır (Tablo-3). Perspektif alma Chlopen (1985) ve Kapıkıran (2005) bulgularıyla uyumuyor gibi görünmektedir. Ancak bu araştırma çocukların perspektif almalarını algılayış şekli ile ilişkiliyken yazın alanındaki çalışmalar kişilerin doğrudan perspektif almalarıyla ilişkilidir. Kültürün etkisiyle babaların perspektif almaları pek istenmeyen bir durum olarak görülebilir.

Sınıf öğretmenliği öğrencilerinin ahlaki davranışları, kişisel ahlaki karakterleri ve ahlaki sözel atılganlıkları annelerinin duygularını ifade etme puanları açısından yordanmıştır (Tablo-3). Sınıf öğretmenliği öğrencileri için annelerinin duygusal ifadeleri çocukların daha çok ahlaki davranışlarını arttırırken, müzik eğitimi öğrencilerinin annelerin duygularını ifade etmeleri ve babaların yardım etme ihtiyaçları ahlaki davranışlarını arttırmakta ancak babaların perspektif almaları ahlaki davranışlarını düşürmektedir. Cinsiyetin ahlaki davranışı anlamlı olarak yordanmamıştır. Yazın alanında kadınların gerçek yaşamla ilgili ölçümlerde daha ahlaki olduğu (Jaffe ve Hyde, 2000), kadınların topluma yararlı ancak erkeklerin olumsuz yargıları daha çok ifade ettikleri (Wark ve Krebs, 1996) belirtilmektedir. Jaffe ve Hyde (2000) ikilem ve hipotetik ölçümlerde cinsiyetin fark yaratmadığı belirtilmektedir. Sınıf düzeyi de ahlaki davranışı etkilememiştir.

Bu araştırma sonuçları, ahlaki davranışı sanat eğitiminin etkilemediği ve ahlaki davranışı etkileyen ebeveyn davranışları olabileceğini göstermektedir. Ancak, bu çalışma sınırlı örnekleme gerçekleştirilmiştir. Kapsamlı başka araştırmalara gereksinim vardır. Bu çalışmada, annelerin duygularını ifade etmelerinin çocukların ahlaki davranışı etkilediğini göstermektedir. Yeni araştırmalar bu etkileri belirlemeye yönelik olabilir. Annelerin iletişim stilleri ve empatik becerilerine odaklanılabilir. Hatta, annelere duygularını ifade etme becerilerini geliştirmeye yönelik eğitim verilmelidir.

Kaynaklar

- 1.Astington, J.W. (2004). Bridging the Gap Between Theory of Mind and Moral Reasoning. *New Directions for Child and Adolescent Development*,103,63-72.
- 2.Baird, J.A ve Astington, J.W.(2004).The role of mental state understanding in the development of moral cognition and moral action. *new directions for child and adolescent development*,(103):37-49.
- 3.Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G.V. ve Pastorelli, C. (1996). Mechanisms of Moral Disengagement in the Exercise of Moral Agency. *Journal of Personality and Social Psychology*,71(2):346-374.
- 4.Bandura, A., Caprara, G.V., Barbaranelli, C., Pastorelli, C. ve Regalia, C. (2001). "Sosyocognitive Self-regulatory Mechanisms Governing Transgressive Behavior". *Journal of Personality and Social Psychology*, 80(1):125-135.
- 5.Bar-Tal, D.(1976). *Prosocial Behavior Theory and Research*. Washington: Hemisphere Corporation.
- 6.Batson, D.C. (1997). Self-Other Merging and the Empathy-Altruism hypothesis Reply to Neuberg et.al.*Journal of Personality and Social Psychology*, 73(3):517-522.
- 7.Batson, C.D., Sager, K. Garst, E., Kong, M., Rubchinsky, K. ve Dawson, K. (1997).Is Empathy-Induced Helping Due to Self-Other Merging?. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73(3): 495-509.

-
8. Bengtsson, H. ve Johnson, L. (1992). "Perspective Taking, Empathy and Prosocial Behavior in Late Childhood" *Child Study Journal*, 22(1):11-22.
  9. Bierhoff, H.W. ve Rohmann, E. (2004). Altruistic Personality in the Context of The Empathy-Altruism Hypothesis. *European Journal of Personality*, 18:351-365.
  10. Boldizer, J.P., Wilson, K.L. Deemer, D.K. (1989). "Gender, Life Experiences and Moral Judgment Development: A Process-Oriented Approach" *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(2):229-238.
  11. Carlo, G., Koller, S.H., Eisenberg, N., DaSilva, M.S. ve Frohlich, C.B. (1996). "A Cross-National Study on the Relations among Prosocial Moral Reasoning, Gender Role Orientations, and Prosocial Behaviors". *Developmental Psychology*, 32(2):231-240.
  12. Cantor, N. (2003). Constructive Cognition, Personal Goals, and The Social Embedding of Personality. (Ed.) Aspinwall, L.S. ve Staudinger, U.M. *A Psychology of Human Strengths: Fundamental Questions and future Directions for a Positive Psychology*, A.P.A. Pub., Washinton D.C.:49-61.
  13. Chang, L. Liu, H., Wen, Z., Fung, K.Y., Wang, Y. ve Xu, Y. (2004). "Mediating Teacher Linking and Moderating Authoritative Teaching on Chinese Adolesents' Perception of Antisocial and Prosocial Behaviors". *Journal of Educational Psychology*, 96(2):369-380.
  14. Chlopan, B.E.; McCain, J.L.; Carbonell, ve Hagen, R.L. (1985). "Empathy: Rewiev of Available Measures" *Journal of Personality and Social Psychology*, 48 (3): 635-653.
  15. Eisenberg, N. Lundy, T., Shell, R. ve Roth, K. (1985). "Children's Justifications For Their Adult and Peer-Directed Compliant (Prosocial and Nonprosocial) Behavior. *Developmental Psychology*, 21(2):325-331.
  16. Eisenberg, N. ve Miller, P.A. (1987). "The Relation of Empathy to Prosocial and Related Behaviors. *Psychological Bulletin*, 101(1):91-119.
  17. Eisenberg, N., Fabes, R.A., Miller, P.A., Fultz, J., Shell, R. Mathy, R.M. ve Reno R.R. (1989). Relation of Sympathy and Personal Distress to Prosocial Behavior. A Multimethod Study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(1):56-66.
  18. Eisenberg, N ve Mussen, P. (1990). *The Root of Prosocial Behavior in Children*, Newyork: Cambridge University Press.
  19. Eisenberg, N., Fabes, R.A., Murphy, B., Karbon, M. Smith, M. ve Maszk, P. (1990). The Relations of Children's Dispositional Empathy-Related Responding to Their Emotionality, Regulation and, Social Functioning. *Developmental Psychology*, 32(2):195-209.
  20. Eisenberg, N. ve Wang, V.O. (2001). Toward a Positive Psychology. Social Developmentaland Cultural Contrubutions". (Ed.) Aspinwall, L.S. ve Staudinger, .M. *A Psychology of Human Strengths; Fundamental Questions and Future Directions for a Positive Psychology*, A.P.A. Pub., Washinton D.C:117-123.
  21. Eisenberg, N., Guthrie, I.K., Cumberland, A., Murphy, B., Shepard, S.A., Zhou, Q. ve Carlo, G. (2002). Prosocial Development in Early Adulthood: A Longitdinal Study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(6):993-1006.
  22. Eisenberg, N., Liew, J. ve Pidada, S.U. (2004). The Longitudinal Relations of Regulation and Emotionality to Quality of Indonesion Children's Socioemotional Functioning". *Developmental Psychology*, 49(5):790-804.
  23. Fabes, R.A., Fultz, J., Eisenberg, N., Plumlee, T. ve Chiristopher, F.S. (1989). Effects of Rewards on Children's Prosocial Motivation: A Socialization Study. *Developmental Psychology*, 25(4):509-515.
  24. Farver, J.A.M. ve Branstette, W.H. (1994). Preschoolers' Prosocial Responses to their Peers' Distress. *Developmental Psychology*, 30(3):334-341.

-
- 25.Freedman, J.L., Sears, D.O. ve Carlsmith, J.M.(1989) Sosyal Psikoloji,(Çev.) A. Dönmez, Ankara: Ara Yay.
  - 26.Gallo, D.(1983). Educating for Empathy, Reason and Imagination. *Journal of Creative Behavior*, 23(2):98-115.
  - 27.Gnepp, J., ve Hens, D.L.R. (1986). Children's Understanding of Verbal and Facial Display Rules. *Developmental Psychology*, 22(1):103-108.
  - 28.Hill, G. ve Swanson, H.L. (1985). Construct Validity and Reliability of the Ethical Behavior Rating Scale. *Educational and Psychological Measurement*, 45,285-292.
  - 29.Hoffman, M.L. (2001). Toward a Comprehensive Empathy-Based Theory of Prosocial Moral Development, (Ed:) Aspinwall, L.S. ve Staudinger, U.M. *A Psychology of Human Strengths; Fundamental Questions and Future Directions for a Positive Psychology*, A.P.A. Pub., Washinton D.C: 61-86.
  - 30.Iannotti, R.J. (1985). Naturalistic and Structured Assessments of Prosocial Behavior in Preschool Children: The Influence of Empathy and Perspective Taking. *Developmental Psycholog*, 21(1):46-55.
  - 31.Jaffee, S. ve Hyde, J.S.(2000). Gender Difference in Moral Orientation : A Meta-Analysis. *Psychological Bulletin*, 126(5):703-726.
  - 32.Kapıkıran, N. A. (2005). Üniversite Öğrencilerinde Ahlaki Davranışın Empatik Eğilim ve İzlenim Ayarlamacılığı Açısından İncelenmesi. 8. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, Marmara Üniversitesi, Eylül.
  - 33.Kapıkıran, Ş. (2005). Üniversite Öğrencilerinde Kopya Çekme ve Dürüstlüğü'nün Etik Davranışla İlişkisi. IV. Eğitim Bilimleri Kongresi, 28-30 Eylül. Pamukkale Üniversitesi, Denizli .
  - 34.Kiang, L., Moreno, A.J. ve Robinson, J.L. (2004). Maternal Preconceptions About Parenting Predict Child Temperament, Maternal Sensitivity, and Children's Empathy. *Developmental Psychology*, 40(6):1081-1092.
  - 35.Koltko-Rivera, M.E. (2004). The Psychology of Worldviews. *Review of General Psychology*, 8(1):3-58.
  - 36.Laible, D.J., Carlo, G. ve Roesch, S.C. (2004). Pathway to Self-esteem in Late Adolescence: the role of parent and peer attachment, empathy, and social behaviours" *Journal of Adolescence*, 27(6):703-716.
  - 37.Leblebici, Ç. (1988). *Sosyal Psikolojiye Giriş*, (Ed.) N. Bilgin, İzmir: Ege Üniversitesi, Edebiyat Fak. Yay.
  - 38.McDevitt, T.M; Lennon, R. ve Kopriva, R.J.(1991). "Adolescents'Perceptions of Mothers' andFathers' Prosocial Actions and Empathic Response". *Youth and Society*, 22(3):387-409.
  - 39.Miller, P.A., Eisenberg, N. Shell, R. ve Fabes, R.A. (1996) . "Relations of Moral Reasoning and Vicarious Emotion to Young Children's Prosocial Behavior Toward Peers and Adults. *Developmental Psychology*, 32(2):210-219.
  - 40.Mussen, P. ve Berg-Eisenberg, N. (1977). *Roots of Caring, Sharing, and Helping*, San Francisco: Freeman and Company Pub.
  - 41.Mussen, P. ve Eisenberg, N. (2001). *Prosocial Development in Context"*. (Ed.). Bohart, A.C. ve Stipek, D.J. *Constructive and Destructive Behavior: Implications for Family, School and Society*, A.P.A. Pub., Washington D.C:103-120.
  - 42.Niec,L.N. ve Russ, S.W.(2002). "Children's Internal Representations, Empathy, and Fantasy Play: A Validity Study of the SCODS-Q" *Psychological Assessment*, 14(3):331-338.
  - 43.Özdamar, K.(1997). *Paket Program ile İstatistiksel Veri Analizi-I* And.Ü.Yay. Yay.No:11 Eskişehir.

-
44. Pennington, D.C., Gillen, K. ve Hill, P. (1999). *Social Psychology*, Great Britain
45. Reber, A.S. (1985). *The Penguin Dictionary of Psychology*, Penguin Group, England.
46. Reeves, T.G., Bowman, J.T ve Cooley, S.L. (1989). Relationship between the Client's Moral Development Level and Empathy of the Counseling Student. *Counselor Education and Supervision*, 28, 299-304.
47. Rest, J.T. ve Edwards, L. (1997). Designing and Validating a Measures of Moral Judgment Stage Preference and Stage Consistency Approaches. *Journal of Educational Psychology*, 89(1):5- 28.
48. Roßnagel, C. (2004). Cognitive load and perspective taking: applying to verbal communication. *European Journal Social Psychology*, 30, 429-445.
49. Shelton, C.M. ve McAdams, D.P. (1990). Search of An Everyday Morality: The development of A Measure. *Adolescence*, 25(100): 922-94.
50. Smith, E.R. ve Mackie, D.M. (2000). *Social Psychology*, Taylor ve Francis Pub. 2.Ed. U.S.A .549-583.
51. Stayer, J. ve Roberts, W. (2004). Children's Anger, Emotional Expressiveness, And Empathy: Relations with Parents' Empathy, Emotional Expressiveness, and Parenting Practices. *Social Development*, 13(2):229-253.
52. Stevens, J. (1996). *Exploratory and Confirmatory Factor Analysis" Applied Multivariate Statistics for the Social Sciences*, 3.Ed., Lawrence Erl. Ass. Pub. NJ. USA.
53. Tsang, J.A. (2002). Moral Rationalization Integration of Situational Faktörs and Psychological Proseses in Immoral Behavior" *Review of General Psychology*, 4(1):25-50.
54. Wark, R. ve Krebs, D.L. (1996). Gender and Dilemma Differences in Real-Life Moral Judgement. *Developmental Psychology*, 32(2):220-230.
55. Worjeczke, B. (2005). Affective Concominants of İnformation on Morality and Competence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 10(1):60-70.
56. Zahn-Waxler, C., Radke-Yarrow, M., Wagner, L. ve Chapman, M. (1992). Development of Concern for Others *Developmental Psychology*, 28(1):126-136.